

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע קרח תשע"ז

וַיְרִדוּ הֵם... קָרַח וְעֵדֻתוֹ - עֲלֵה קָרַח - אלישע הנביא

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

פשר שמו של קרח שחלק על משה ונבואתו נתבאר במסכת סנהדרין: "קרח - שנעשה קרחה בישראל" (דף קט ע"ב) והסביר רש"י "שעשה קרחה בישראל - שנבלעו".

במהרש"א שם הסביר אחרת: "ר"ל שמו נעשה קרחה בישראל שלא יקרא עוד אחר בשם זה כמ"ש ביומא מדכתיב שם רשעים ירקבו" (חידושי אגדות, שם).

נסה להציע הבנה אחרת למשמעות שמו ולקשר שלו לדור הרבה יותר מאוחר.

הקשר בין משה רבנו ואליהו הנביא, מאוד עמוק. נזכיר בקיצור כמה נקודות משותפות לשני האישים הגדולים הללו:

משה הוא גדול הנביאים שבכל הדורות ואליהו הוא הנביא שתופס את המקום המרכזי ביותר בספר מלכים ועל פי המדרש פעולתו נמשכה מימי דור המדבר - 'פנחס זה אליהו', דרך תקופת השופטים, ועד ימי ביאת המשיח. לכן אין זה פלא ששניהם מופיעים יחד באחרון ספרי הנבואה: "זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֶבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּהָרֹב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים: הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנָי בּוֹא יוֹם יִלְקַח הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא (מלאכי ג' כב-כג).

שניהם זכו להתגלות בהר חורב, שניהם לא אכלו ולא שתו ארבעים יום.

שניהם הסתלקו ומקום קבורתם לא נודע. לשניהם תלמיד בעל אותו שם יהושע=אלישע.

לאחר הסתלקותו של אליהו, עבר אלישע תלמידו, ביריחו וריפא שם את המים, מה שאפשר את המשך החיים במקום.

בדרכו מיריחו אל בית אל התרחש המעשה הבא: "וְהוּא עֲלֵה בְּדָרְךְ וַיִּצְרַח קְטָנִים יִצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרַח עֲלֵה קָרַח" (מלכים ב' כג).

בספרי צפנת ישעיהו הסברתי שהנערים הקטנים, לא היו צעירים בגילם אלא שהם איבדו את רוח הנבואה שלהם עם הסתלקותו של אליהו (עיינו שם עמודים 27-29). טענתם כלפי אלישע הייתה אינך נביא ואינך ממשיך את דרכו של אליהו והראיה שהוא איש בעל שער ואתה קרח.

האם הקשר הסמנטי בין קרח וקרח הינו מקרי? עיון בשתי הפרשיות מגלה קשרים נוספים.

מצאנו קשר לשוני נוסף, בפרשת קרח נאמר "וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם" בפרשת עֲלֵה קָרַח נאמר: "וַתִּצְאָנָה שְׂפֵתֵי דָבִים מִן הָעִיר וַתִּבְקַעֲנָה מִהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים".

התגלותו של אליהו קשורה לבניינה מחדש של יריחו (כמבואר לעיל גם מעשה עֲלֵה קָרַח תחילתו בביקור של אלישע ביריחו בדרך אל בית אל. כך מופיע הענין בפסוקים: "בְּיָמָיו בָּנָה חֵיאל בֵּית הָאֱלֹהִים אֶת יְרִיחוֹ בְּאֲבָרִים בְּכָרוֹ יְסֻדָּה וּבִשְׁגוּב צָעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כְּדָבָר יְקֹקֵךְ אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחָב אֵב חֵי יְקֹקֵךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וַיִּמָּטֵר כִּי אִם לְפִי דְבָרִי" (מלכים א' ט"ז לד, שם י"ז א).

אחד מראשי סיעת קרח היה **אבירם** כמפורש בפסוקים: "וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יֶזְקָר בֶּן קֵהָת בֶּן לֹוי וַדָּתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן" (במדבר ט"ז א ועוד).

המדרש יצר קשר נוסף בין המאורעות. על פיו, במלחמתו של קרח כנגד משה רבנו הוא נקט בק"ו של שטות וליצנות על תורת משה, וז"ל: "רב אמר קרח אפיקרסי היה מה עשה עמד ועשה טליתות שכולן תכלת אתא גבי משה אמר ליה משה רבינו טלית שכולה תכלת מהו שתהא חייבת בציצית אמר לו חייבת דכתיב גדילים תעשה לך וגו', בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה אמר לו חייב במזוזה דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וגו', אמר לו בהרת כגריס מהו אמר לו טמא פרח בכולו אמר לו טהור".

(ירושלמי סנהדרין פרק י ה"א).

בדיוק בשיטה זו נקט גם חיאל בית האלי כנגד נבואת משה ונבואתו של אליהו. וז"ל הבבלי "תנאי: לא יריחו על שם עיר אחרת, ולא עיר אחרת על שם יריחו, דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחה באבירם בכרו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תנאי: באבירם בכרו - רשע, לא היה לו ללמוד. ... אחאב שושביניה הוה (חברו של חיאל), אתא איהו ואליהו למשאל בשלמא בי טמיא (אחאב ואליהו באו לניחום אבליים בבית חיאל ביריחו ושאל אליהו את חיאל כיצד לא חשש לקללה שקילל יהושע את בונה יריחו). ... אמר ליה: השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא, דכתיב וסרתם ועבדתם וגו' וכתוב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו', וההוא גברא אוקים ליה עבודה זרה על כל תלם ותלם, ולא שביק ליה מיטרא דמיזל מיסגד ליה, לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא? (ענה חיאל בית האלי לאליהו, הרי משה קילל את מי שיעבד עבודה זרה שלא ירדו במקומו גשמים, ואחאב עבד כל כך הרבה לעבודה זרה והגשמים יורדים בשפע רב, אם קללת משה הרב לא התקיימה, ק"ו שאין לחשוש לנבואת תלמידו יהושע).

אם כך נוכל לסכם כי יש סימנים מובהקים לכך שכשם שקרח חלק על נבואת משה, כך חלקו בני הנביאים שניטלה מהם נבואתם, על נבואת אלישע מכח נבואת אליהו.

הבה נתפלל כי נזכה לחזרתה של הנבואה ולשליחתו מחדש של אליהו.

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע"י בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע"י ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלביע"י ח' באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע"י באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע"י בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע"י ב' בסיוון תשע"ד</p>

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

הפרשת תרומות ומעשרות

כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נִתְּתִי לְלוּיִם לְנַחֲלָה. (יח כד)

פרי שעלול להתקלקל אם חותכים אותו לפני שבת, או אדם שמתארח בשבת אצל חבר החשוד על המעשרות - האם יש דרך שיוכל להפריש תרומות ומעשרות בשבת?

מצות הפרשת תרומות ומעשרות. מצות עשה להפריש ראשית מגידולי ארץ ישראל לכהן, והוא הנקרא תרומה גדולה, שנאמר:

רִאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְגו' תִּתֶּן לוֹ (דברים יח ד. רמב"ם תרומות פ"ב ה"א).
ואחר שהפריש תרומה גדולה, מצות עשה להפריש אחד מעשרה מהנשאר ללוי, והוא הנקרא מעשר ראשון, שנאמר: כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נִתְּתִי לְלוּיִם לְנַחֲלָה (במדבר יח כד. רמב"ם מעשר פ"א ה"א; טור ושולחן ערוך יורה דעה שלא (ט).

ואחר שהפריש מעשר ראשון, מצות עשה להפריש אחד מעשרה מהנשאר, והוא הנקרא מעשר שני, שנאמר: עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאוֹת זֶרְעֶךָ (דברים יד כב); והוא לבעליו, ואוכלים אותו בירושלים (רמב"ם מעשר שני פ"א ה"א ופ"ב ה"א; טוש"ע שם).
ובשנה שאין מעשר שני נוהג, מפריש אחר מעשר ראשון מעשר אחר לעניים, והוא הנקרא מעשר עני, שנאמר: מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאוֹתֶיךָ בְּשָׁנָה הַהִיא וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ, וּבֵא הַלְוִי וְגו' וְהִגֵּר וְהִתְנוּס וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ (דברים יד כח-כט).

ומעשר ראשון שלקח הלוי, מצות עשה להפריש ממנו אחד מעשרה לכהן, והוא הנקרא תרומת מעשר, שנאמר: וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר וְגו' וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר (במדבר יח כו. רמב"ם תרומות פ"ג ה"יב; טוש"ע שם כ).

הפרשת תרומה ומעשרות - כתבו רש"י (גיטין מז ב ד"ה מדאורייתא) ורבי אברהם בן הרמב"ם (ברכת אברהם ס"י יד) בדעת הרמב"ם (שבת פכ"ד ה"י) והמגן אברהם (ס"י ח ס"ק ב) שאינה מצוה חיובית המוטלת עליו. לכן, אין אדם חייב לעשר פירותיו אלא אם כן אוכלם, או מוכרם שנהנה מהם; אבל אם ירצה להניח פירותיו טבולים כל הימים ויאכל מפירות אחרים, הרשות בידו, ואינו מבטל מצוה. והרי זו כמצות שחיטה, שאם אינו רוצה לאכול בשר אין כאן מצוה לשחוט (ע"י מג"א שם וחי' חתם סופר גיטין שם בדעת רש"י).
אבל דעת הט"ז (יו"ד ס"י א ס"ק יז), בעל תורת הארץ (קונטרס אחרון לפ"ג אות ו בדעת התוס' גיטין ל ב ד"נ אין) והבאר משה (יו"ד ס"י א) שמצות הפרשת תרומות ומעשרות חובה היא אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין, והרי זו מצוה כשאר המצוות (וע"י אמרי בינה דיני תרומות ומעשרות ס"י ג).

בשבת ויום טוב. אין מגביהים - מפרשים - תרומות ומעשרות בשבת ויום טוב (משנה ביצה לו ב; רמב"ם שבת פכ"ג ה"ט והי"ד ויום טוב פ"ד הכ"ו; טוש"ע אורח חיים שלט ד ותקד א). שאף על פי שהיא מצוה, גזרו עליה משום שבות (משנה שם וגמרא לו א), מפני שנראה כמתקן בשבת דבר שלא היה מתוקן (רמב"ם שם ה"י; מאירי שבת קמח ב; מחזור ויטרי עמ' 144).

הקונה יין - בערב שבת, ושכח להפריש תרומות ומעשרות (תוספתא דמאי פ"ח) - אומר: שני לוגים שאני עתיד להפריש, הרי הם תרומה; ועשרה - מעשר ראשון; ותשעה - מעשר שני; ושותה מיד (דמאי פ"ז מ"ד ותוספתא שם). שכשיפריש, חלים המעשרות למפרע מעכשיו מדין ברירה, לסוברים יש ברירה.

מותר לומר בערב שבת: מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא תרומה, ולמחר בשבת הוא מפריש. שכן שנינו: היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו, והוא בבית המדרש או בשדה - וירא שמא תחשך, ואינו יכול לעשר בשבת (פירוש המשניות לרמב"ם ור"ש, ורמב"ם מעשר פ"ט ה"ח) - אומר: שתי תאנים שאני עתיד להפריש - הרי הן תרומה; ועשר - מעשר ראשון; ותשע - מעשר שני, ומחולל על המעות (דמאי פ"ז מ"ד).

וכן הדין במי שמוזמן לאכול אצל חברו והוא אינו מאמינו על המעשרות, שעושה כמו בדמאי (דמאי שם מ"א).
ואף בטבל ודאי הדברים אמורים - שמתנה בערב שבת על מה שיפריש למחר, בשבת, ותנאי זה מועיל להתיר אחר כך ההפרשה בשבת. אלא שבדמאי מועיל אפילו על מה שביד חברו. ובטבל ודאי אינו מועיל אלא על מה שברשותו (ירושלמי דמאי פ"ז ה"א). וכן פסקו ראשונים להלכה (רמב"ם מעשר פ"ט ה"ז וכן כתבו בתוס' סוכה כג ב ד"ה שני ובר"ש פ"ד מ"ד).

וכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות דמאי פ"ז מ"ה) שלסוברים יש ברירה, יכול הוא להפריש התרומה בשבת לאחר אכילתו, ותחול התרומה למפרע. אבל לסוברים אין ברירה - והלכה כמותם בטבל של תורה - אין לו תקנה, אלא אם כן הוציא אלו המתנות קודם אכילתו. וזה מותר בשבת, בגלל התנאי שהקדים מערב שבת. והסביר החזון איש (דמאי ס"י ט ס"ק י-יג) שחלות התנאי של ברירה היא מערב שבת, ואין צריך בשבת אלא לייחד שזהו שהתנה עליו. אבל תנאי להתיר הפרשה בשבת - אין אמירתו מערב שבת מועילה כלום לענין חלות התרומה והמעשר, ולא באה אלא לסלק האיסור של הפרשה בשבת, ועשיית התרומה היא בשבת.

מתפללים לרפואתם השלימה של:

הרב אביחי ניסן בן חיה
רועי משה אלחנן בן גינה דב"ר
אליעזר יוסף בן חנה ליבא
יהושפט יחזקאל בן מילכה
ליליאן בת פורטונה
אורנית מרים בת דליה
בתוך שאר חולי עם ישראל

הפרשת תרומות ומעשרות. מצות הרמת חלקים מהפירות לשם חלות קדושת תרומות ומעשרות עליהם ולהתרת הנשאר באכילה.

הפרקים: א. המצוה; ב. הברכה; ג. הראוי להפריש; ד. הסדר ושינויו; ה. כיפה ורע; ו. בטמא וטהור; ז. מן המוקף; ח. מן הגמור; ט. בחדש וישן; י. בשני מינים; יא. בפטור וחייב; יב. במחשבה; יג. בתנאי; יד. בא מד ובמידה; טו. השיעור; טז. המרכבה והממע"ט; יז. הפרשה בבת אחת; יח. קביעת מקום; יט. שיריים ניכרים; כ. בשבת ויום טוב; כא. לצורך שבת ויו"ט

כרך י טורים קצו-שכו

בפרק ק"י בתהילים מוזכרות מלחמות מול אויבים, ובאמצע המזמור מוזכרת בחירה לכהונת עולם. ולקראת סיומו מוזכר הדין שיעשה ד' בגויים, וז"ל המזמור:

לְדוֹד מְזִמּוֹר נֶאֱמַר ד' לְאֲדֹנָי שָׁב לִימִינִי עַד אֲשִׁית אֵיבֶיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ: מִטָּה עֲזָב יִשְׁלַח ד' מְצִיּוֹן רִדְה בְּקֶרֶב אֵיבֶיךָ: עֲמִף נְדָבַת בְּיָוֵם חִילֶךָ בְּהַדְרֵי קִדְשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לֶךָ טַל יִלְדְּתֶיךָ: נִשְׁבַּע ד' וְלֹא יִנְחַם אֶתָּה כִּהְיָ לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְכֵי צֶדֶק: אֲ- דָנִי עַל יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיָוֵם אִפּוּ מִלְכִים: יָדִין בְּגוֹיִם מְלֵא גְוִיֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה: מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל פְּנֵי יָרִים רֹאשׁ: בַּמֶּאֱמָר הַקּוֹדֵם "דויד המלך הכהן החדש" עסקנו בחלקו הראשון של המזמור, ובמאמר זה נעסוק בהמשכו. ונחזור בקצרה על עיקרי הדברים.

הכתוב שבמרכז המזמור: "נִשְׁבַּע ד' וְלֹא יִנְחַם אֶתָּה כִּהְיָ לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְכֵי צֶדֶק" מתבאר במסורת חז"ל (נדריים לב, ב) כתכנית להחלפת מלכי צדק באברהם. מסורת זו מתייחסת למסופר בתורה (בראשית יד) שאברהם יצא למלחמת הצלה כנגד ארבעת המלכים שבאו לארץ ישראל ממרחקים, וניצח אותם והציל את השבויים והרכוש שהיו בידיהם, ולאחר הנצחון בא אברהם למלכי צדק מלך שלם, ומלכי צדק יצא לקראתו וברך אותו. אלא שמלכי צדק נכשל בלשונו וברך את אברהם לפני שהוא ברך את הקב"ה, ובעקבות זאת הקב"ה הודיע לאברהם שהכהונה לא תצא מזרעו של שם בן נוח (שהוא מלכי צדק) אלא מזרע אברהם והם יהיו כהנים לעולם. אי אפשר להבין את דברי חז"ל כפשוטם, שהרי אברהם הוא צאצא ישיר של שם, ומבחינה גופנית הכהונה שיוצאת מאברהם יוצאת גם משם. אלא שכוונת המסורת היא שממלכת הכהנים שתצא מאברהם תהיה מסוג אחר.

אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק

תפקידו של שם בן נוח שהיה "כֹּהֵן לֹא-לְעִלְיוֹן" בירושלים, היה לגור בארץ ישראל וללמד תורה ולבצע משפט צדק בעולם ולכן הוא נקרא "מלכי צדק". אך מסתבר שרוב צאצאי שם לא רצו להמשיך בדרכו הרוחנית, והעדיפו לעסוק בפעולות פיתוח העולם של יְפֵת. מסתבר שהם הרגישו חוסר נוחות מכך שאינם ממשיכים בדרכו של אביהם, ולכן הם עזבו את הארץ שנועדה להיות ארצו של אביהם שם, והכנעני החל להשתלט על הארץ.

מי עשה משפט צדק בעולם היה אברהם, שהיה לו כוח צבאי משלו; ואף כוח כלכלי עצמאי משלו. מלכי צדק התפלל לקב"ה שיסייע לאברהם במלחמתו. אך הוא ראה שלולי יוזמת אברהם - התפקיד שלו היה נותר תפקיד סמלי. מלכי צדק נפל בדעתו ונכשל בדבריו; והקדים לברך את אברהם לפני הקב"ה. עקב כך, הקב"ה הודיע שאברהם יחליף את מלכי צדק, ואברהם יהיה "כֹּהֵן לְעוֹלָם". כוונת הדברים היא ליצירת 'ממלכת כהנים' מסוג אחר. ממלכה שבניה יהיו דומים לאברהם אבינו שמצד אחד היה איש אמונה וצדק ומצד שני היה איש מלחמה ואיש כלכלה. ודויד שהיה איש מלחמה ואיש תורה הוא ממשיכו של אברהם ולכן הוא יהיה כהן לעולם.

הכתוב השלישי: "עֲמִף נְדָבַת בְּיָוֵם חִילֶךָ" מזכיר ברמז את הכתוב בשירת דבורה (שופטים ה, ט): "לְבִי לְחֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בְּעַם בְּרַכּוֹ ד' ". והוא מרמז שגם בתקופת דוד היו מי שהתנדבו לעסוק בתורה, והיו מי שהתנדבו לצאת למלחמה ממש כחיילים בצבא דויד (ראו רלב"ג לשופטים שם). ובכך הצדדים השונים שבכלל ישראל מהווים יחד את ממלכת הכהנים מהסוג החדש.

לא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים

הכתוב: "יָדִין בְּגוֹיִם מְלֵא גְוִיֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה". מתבאר במדרשים בכמה אופנים. באופן אחד הוא מתבאר כנקמה בגויים על הרוגי מלכות, כמבואר במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר, ט):

ר' אבהו בשם ר' אלעזר אומר כל צדיק וצדיק שאומות העולם הורגין אותו, הקדוש ברוך הוא כותבו בפורפוריא (בגד מלכות) שלו, שנאמר "יָדִין בְּגוֹיִם מְלֵא גְוִיֹת". והקב"ה אומר לאומות העולם למה הרגתם הצדיקים שלי, כגון ר' חנינא בן תרדיון, וכל הנהרגין על קדוש שמי? והן כופרים ואומרים לא הרגנו אותם. מיד הביא הקדוש ברוך הוא פורפוריא שלו ודן אותם ונותן להם אפופסין (גזר דין של עונש), הווי [אומר שזו משמעות הכתוב]: [כִּי דִרְשׁ דְּמִים אוֹתָם זְכָר] לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים.

לפי מדרש זה, המילים "מְלֵא גְוִיֹת" מתייחסות לגויות של כל הצדיקים שנהרגו על ידי מלכויות הגויים, שהקב"ה רושם את אותם בבגד המלכות שלו. וכאשר הקב"ה "יָדִין בְּגוֹיִם" ויתבע את דמם מן הגויים, והגויים יכחישו שהרגו אותם, הקב"ה מוציא את בגד המלכות הזה ומבטל את דבריהם, ודן ומעניש אותם על כך. ולפי המשמעות הזו נבחר כתוב זה לחתום את תפילת "אב הרחמים". תפילה שנאמרת בקהילות אשכנז לאחר קריאת התורה, בתפילה לראות נקמה בגויים על דם היהודים שנרצחו על ידם.

והעוף בא לשתות מן הנחל

פרשנות אחרת לכתוב מופיעה במדרש אחר, שקושר בין המזמור הדין בבחירה לכהונת עולם לבין המזמור הבא בתהילים, וז"ל מדרש תהלים (שוחר טוב, בובר, קיא, בתוספת עריכה ומילות קישור):

"אימתי תגיע הגאולה ויהיה 'אוֹר הַלְבָנָה פְּאוֹר הַחֲמָה'? כאמור שם בנבואת ישעיהו (ל, כה-ו): 'בְּיָוֵם הַרְגָ רַב בְּנֶפֶל מְגִדְלִים'. אלו הרשעים שגבוהין כמגדל, ומונעין את האור מלבוא בעולם, וכאשר רשעים אלו אוֹבְדִים האור מתרבה... ואותה השעה הקדוש ברוך הוא מרפא שבר עמו... במה הוא מרפא, שמשפיל הרשעים ביום הרג רב... עד עכשיו אין אנו יודעין כמה הם, עד שבא דוד ואמר "יָדִין בְּגוֹיִם מְלֵא גְוִיֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה". נהרות יורדין מדמן של רשעים, והעוף

בא לשנות מן הנחל ההוא של דם, שנאמר בכתוב הבא 'מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתֶּה'. מהו האמור שם בהמשך הכתוב 'עַל בֶּן יָדִים רֹאשׁוֹ? בא לשנות והנחל עושה גלים, והגל בא לשוטפו, והוא מרים ראשו. אמר דוד הלל והודיה אני עתיד ליתן לך, ולכך נאמר בתחילת המזמור הבא: 'הִלְלוּ יְהוָה אֹדְדָה ד' בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה'. 'בְּכָל לֵבָב' – בכל לב, ולא בלב חלוק." במדרש זה משמע, שעיקר האיום שהגויים מאיימים על ישראל הוא בהיותם 'גבוהים כמגדל' ושהם מסתירים את אור הגאולה מלבוא. וכאשר הם יאבדו האור יתרבה, והמילים "מְלֵא גִיּוֹת" מתייחסות לעת שבה הגויים האלו יאבדו. אך מסתבר שהם אינם אובדים ממש אלא רק מושפלים ואינם גבוהים עוד כמגדל, וגם לאחר אובדנם נותרת בהם חיות. שכן לפי המדרש ישנו 'עוף' שבא לשנות מהנחל המלא בדם של הרשעים האלו, אך בנחל יש חיות והגלים רוצים להטביע את העוף וכדי להציל את עצמו הוא נאלץ להרים את ראשו. מה פשר המדרש?

ברית בין הבתרים

לאחר שמִלְכֵי צֶדֶק נכשל בדבריו מסופר, שהקב"ה הבטיח לאברהם שהוא יתן לו את ארץ ישראל, אך אברהם שמע וחקר אודות הבשורה - "בְּמָה אֵדַע כִּי אֵינְךָ שֶׁנָּה". יש מדרשים המפרשים זאת כחוסר אמונה. אך קשה לפרש זאת בתור חסרון באמונה, שהרי סמוך לפני כן נאמר - "וְהֵאמֵן בְּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צֶדֶק". ואם אברהם האמין שלעת זקנותו ייולד לו בן שיירש אותו, מדוע הוא אינו מאמין שאותו בן יירש את הארץ. יש גם פרשנות נוספת שמרמזת בדברי רבנו סעדיה גאון. ולפיה אברהם ידע את המצוקה שגרמה לנפילתו של שם (מִלְכֵי צֶדֶק); והוא שאל את הקב"ה - כיצד אפשר למנוע מצוקות דומות בעתיד; מצוקות שעלולות להביא לאובדן הארץ והתפקיד גם מזרעו, וכדלקמן.

כתשובה לשאלת אברהם, הקב"ה ציווה על אברהם לעשות 'מעשה נבואי', שמשפיע על העתיד: "קָחָה לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשֶׁת, וְתֵר וְגוֹזָל". אברהם הצטווה ליטול שלושה מיני בהמות, ובנוסף לבהמות שתי ציפורים תור וגוזל. הבהמות נחשבות לגשמיות ביחס לצפורים; שהרי הן אינן מסוגלות להתנתק מהארציות ולעוף באוויר. והדבר מסמל הסכמה של הקב"ה להקמת "מְמַלְכֵת כְּהֵנִים" מסוג חדש. ממלכה אחת ומאוחדת; שיהיו בה בנים של אברהם שמחוברים מאוד לרוחניות (צפורים); ובנים של אברהם שמחוברים מאוד לגשמיות (בהמות). הבנה כזו מתבארת בתשובות ר' סעדיה גאון (רס"ג) על שאלות חייו הבלכי. התשובה כתובה בחרוזים (כ"א, עמוד 31 במהדורת פאזנאנסקי, וורשה):

"טעמי המחזה והבתרים לא היבנת עניינם; על כן נבהלת בשמעך את חזונם. הרף ואגידה לך את פתרונם; כי 'תחיית המתים' כתובה בחביונם. פָּגְרִים בּוֹתְרוּ וְהוֹרֵד 'הַצֵּפּוֹר' עֲלֵיהֶם; וַיֵּשֶׁב אֲתָם אֲבָרָם – וַיִּנְדָּם וַיַּחֲיוּ כוֹלֵהֶם. ולכן הקדים תת כל בְּתֵר 'לְקִרְאֵת רַעְיוֹן מֵהֶם; בְּקֶרֶב 'עֵצִים אֶל עֵצָמוֹ' – לְפַתַּח בְּהֶם חֵייהֶם. חיל הא-ל הגדול הזה בראותו; חויב לצוות כן את בניו ואת ביתו. למען לא ידאגו מן העינוי בביאתו; ויבטחו כי אחריו יודיע ד' ישועתו."

רס"ג מבאר, ש"העייט" הם הצפורים שמוזכרים לפני כן. וכפי שכבר רמזו תרגום אונקלוס שם: "וית עופא לא פליג. ונחת עופא על פלגיא". בתחילה העוף יורד על הבהמות ותוקף אותם כאילו הם פגרים, אך לאחר מכן אברהם מחבר בין העוף והבהמות ונופח בהם חיים. מה משמעות הדבר?

חיזוק עצמי

לא קל לאדם להיות פרוש ממנעמי העולם ולעסוק בתורה וברוחניות בלבד. כזכור רוב צאצאי שם לא המשיכו בעיסוקיו הרוחניים של אביהם, וכיוון שהרגישו שלא בנוח עם כך, הם התרחקו ממנו ועזבו את הארץ והכנעני החל להשתלט עליה. גם לחברי קבוצת 'העוף' של ממלכת הכהנים העתידיה של אברהם לא קל להיות פרושים ממנעמי העולם, והם מתקנאים בהצלחות הכלכליות ובכבוד שמשיגים חברי קבוצת הבהמות. וכדי להישאר ספונים בבית המדרש הם מתירים לעצמם להתייחס לחבריהם שבקבוצת 'הבהמות' בתור 'פגרים'. והם אף אומרים להם שאין חיים בעיסוקים הגשמיים שלהם, ורק בעיסוק בתורה וברוחניות יש חיות, ולכן עליהם להצטרף אליהם וילעוף עימם יחד.

אך זו ראייה שאינה שלימה. שהרי זו היתה התכנית הראשונית של ממלכת הכהנים של מלכי-צדק והיא תכנית שנשלה. אמנם, כדי לגבש קבוצה גדולה של חברי 'קבוצת העוף' מותרת פעולה של 'עזרה ראשונה נפשית' ולפיה הם מחזקים את עצמם במחשבה ובדיבורים שכל מי שאינם דומים לי, ואפילו הם מבני עמי, נחשבים ל'פגרים'. אלא שראייה שכזו עלולה ח"ו לקטר על בני ישראל והיא מעכבת את הגאולה. והגאולה תחל כאשר תפסקנה 'פעולות העזרה הראשונה' האלו, ואת רגשי הבוז האלו יפנו כלפי הגויים. גם בגויים יש מה לקנא, גם לאומות הגויים יש הצלחות כלכליות וכבוד שאנשים מישראל מתקנאים בהם, והם כמו 'מגדלים' שמסתירים את אור הגאולה מלהגיע, וקנאה זו שוברת את העם. וכאמור במדרש, הרפואה של שבר העם תהיה בזה "שמשפיל הרשעים ביום הרג רב".

"שמשפיל הרשעים ביום הרג רב"

המחשבות שאדם חושב משפיעות גם על הסובבים אותו ועל הקשורים אליו¹. כאשר חברי קבוצת 'העוף' יפנו את רגשות הבוז האלו כלפי הגויים, והם יתייחסו אל הרדיפה אחרי העושר והכבוד, רדיפה המפתחת את העולם, בתור מעשים בטלים שאין בהם חיות, ובתור מעשים שנעשים על ידי אנשים רשעים ועל ידי אנשים הנחשבים ל'הרוגים'. מחשבות אלו תשפיענה לטובה על כל העם וגם על חברי קבוצת הבהמות, והם יפסיקו מלהתייחס אל הגויים בתור 'מגדל גבוה' שיש לקנא בו. ואז תתחיל להתגלות אור הגאולה. לפי הבנת מדרש זה, כאשר דויד אומר במזמור: "יִדְּוּ בְּגוֹיִם מְלֵא גִיּוֹת מִחַךְ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה" הוא מתפלל שחברי קבוצת העוף ירגישו אחווה כלפי אחיהם חברי קבוצת הבהמות, ואת רגשות הבוז שלהם הם יפנו כלפי הגויים. במקום לדון את אחיהם בתור 'מתים' ('פגרים') הם ידונו את הגויים בתור 'מתים' ('יִדְּוּ בְּגוֹיִם מְלֵא גִיּוֹת').

תיאור כזה מרמז גם בפרשנות של רס"ג לברית בין הבתרים. ה'דיקירות' ש'העוף' דוקר את 'הבהמות' מופיעות רק בשלב הראשון והמכין, כאשר כל אחד מחברי הקבוצה מזדהה עם התפקיד שהוא בחר בו. אך לאחר מכן אברהם הניד יחד את ה'פגרים' ואת ה'צפור'; ורס"ג מבאר שאברהם נשב רוח של תחיה בשתי הקבוצות². אברהם עורר את כולם ברוח של תשובה. כל קבוצה תתעורר

לראות את מעלת חבירתה; ותחזור בה מההבנה המוטעית שלה - שיש לה כביכול 'חיים' בפני עצמה. כולם יכירו בצורך בקיום שתי הקבוצות, קבוצה של 'בהמות (פגרים)' וקבוצה של 'צפורים' - ואז יהיו 'חיים' בשתי הקבוצות.³

"בא לשתות והנחל עושה גלים"

במדרש מתואר, ש'העוף' בא לשתות מהנחל שנוצר מהדם של ההרוגים הגויים, אך הדבר מסכן אותו: "בא לשתות והנחל עושה גלים, והגל בא לשוטפו, והוא מרים ראשו".

המדרש מרמז שחברי קבוצת העוף נמצאים בשלב זה כשהם כבר מאוחדים עם חברי קבוצת הבהמות, והם מתייחסים גם אליהם בתור חברי קבוצת העוף. אך כיוון שחבריהם עוסקים בפיתוח הגשמי של העולם, יש להתייחס אל הקבוצה הכוללת בתור 'עוף' שעוסק גם הוא במעשים גשמיים של פיתוח העולם. אלא שאז, אם העיסוק של הגויים בפיתוח העולם נחשב לדם של הרוגים, הרי שנחל הדם צריך לשטוף לתוכו גם את 'העוף', שהרי גם 'העוף' עוסק בפיתוח העולם הגשמי. וכדי שלא להישטף יחד עם הגויים בנחל הזה – על כן העוף "יָרִים רֵאשׁוֹ". משמעות הדבר היא הסתכלות חדשה על העיסוק בעולם הגשמי ובפיתוחו. מדובר בעיסוק נצרך, וממילא יש חיים במי שעוסק בו. אך מי שקשור לעיסוק בתורה זוכה לחיי נצח מלאים. גם הגויים עוסקים בפיתוחו הגשמי של העולם וגם אנשים מישראל עוסקים בפיתוחו הגשמי של העולם. אך אנשים מישראל שעוסקים בפיתוחו הגשמי של העולם עוסקים גם בתורה, או שהם קשורים באופן מסוים עם אנשים מישראל שעוסקים בתורה, ולכן הם זוכים לחיי נצח מלאים.

'בָּכַל לֵבָב' - בכל לב, ולא בלב חלוק

דויד ממשיך במזמור הבא ומגלה, שלפי ההבנה החדשה הזו צריך להודות לקב"ה בלב שלם על החסדים שהוא הביא בתקופתו לעם ישראל, ולא בלב חלוק.

במלחמות שדויד ניצח התגשמו הנבואות שניבא בלעם, אך לא כולם הודו על כך ושמחו בלב שלם. חייליו של דויד המלך לא נראו ולא עסקו במה שעסקו חברי קבוצת העוף, ולכן חברי קבוצת העוף שמחו והודו על הניצחונות, אך עשו זאת בלב חלוק ולא בלב שלם. לדעתם, הגאולה תגיע רק כאשר כולם ייראו ויעסקו במה שעוסקים חברי קבוצת העוף. וכל עוד לא הגיעה הגאולה כפי שהם ראו אותה לנכון, אי אפשר להודות על הניצחונות של דויד בלב שלם.⁴

דויד אומר שיש לגלות את 'הסוד' שלא כולם צריכים להיראות כמו חברי קבוצת 'העוף', וצריך להודות בלב שלם על החסדים שבתקופתו. וראייה טובה זו על שאר בני העם, תביא לכך שגם הם יעלו במעלות הנבואה כמבואר שם בהמשך המדרש.⁵

מדרש זה שעסקנו בו במאמר זה, מבאר את סיום המזמור כפונה אל חברי קבוצת 'העוף' לראות בעין טובה את אחיהם חברי קבוצת 'הבהמות'. יש מסורת אחרת אצל חז"ל, ולפיה סיום המזמור פונה אל חברי קבוצת 'הבהמות' לראות בעין טובה את חבריהם חברי קבוצת 'העוף', ובעז"ה במאמר הבא נדון גם במסורת ההיא.

¹ ראו ליקוטי מוהר"ן נט וליקוטי מוהר"ן רנא.

² רס"ג כותב בפרשו לתורה: "ויניח את העוף על הגופות"; אך בתשובתו לחויי הכלבי הוא מדייק וכותב "והוֹרֵד הַצֶּפֶר" רס"ג מרמז בכך שאברהם הוריד אמנם את הצפור כמו עֵיט; אך הוא לא הזדהה לגמרי עם פעולת 'הדקירות', ולכן הכתוב לא מייחס אותה אליו במפורש והדבר נעשה כביכול מעצמו. לעומת זאת אברהם הזדהה עם פעולת התחייה ולכן הכתוב מייחס אותה אליו: 'וַיִּשֶׁב אֶתֶם אֲבָרָם'; ורס"ג מבאר זאת ואומר – 'ויניחם ויחיו כולהם'.

³ ואולי כעין כך מבואר גם בדברי הצדיק הירושלמי הרב אשר פרוינד זצוק"ל (גליון החברותא 356 פרי' בהעלותך תשס"ט, עמוד 3): "היות שבשביל קיום התורה עם ישראל צריך את כל הדינים שה' נתן לנו בשעת מתן תורה, אז הוא נתן זכות לחלק מהעם שיעבדו כל ימיהם בתורת משה שקיבלנו במעמד הר סיני. ולעומתם יש חלק נכבד שהולך להם קשה לשבת וללמוד את התורה... אך ללא שתהיה אחדות בין שני המחנות הם לא יוכלו להגיע לתכליתם... אך לצערנו הגדול עוד לא זכינו להגיע לאחדות ולדביקות עם אלה, מפני הלשון הרע והמחלוקת שיש בכל דור ודור."

⁴ וראו במאמר "שמחה ועצב בקרב בניא מלך"
⁵ וז"ל המשך מדרש תהלים שוחר טוב, בובר, קיא: "... ולכך נאמר 'הִלְלוּ יְהוָה אֱלֹהֵי ד' בְּכָל לֵבָב', בכל לב ולא בלב חלוק, 'בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה', לפי שהקב"ה מגלה סוד [לישראל, וכן הוא אומר כי לא יעשה ד' אלהים דבר כי אם גלה סודו] אל עבדיו הנביאים (עמוס ג ז), וכן ישראל נקראו נביאים... ואין צריכין מי שילמדם, אלא זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב (ישעיהו מ"ד, ה), זו הנבואה... ומי גרם להם סוד שגיליתי להם, לכך נאמר בסוד ישרים ועדה".

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישי, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Malmö, Sweden

מאלמו, שבדיה

שבט, ה'תשנ"ז

הלנת המת לצורך טהרה

שאלה

בכפרים רחוקים ממאלמו היו גרים בימים קדמונים הרבה יהודים ועכשיו נמצאים במקומות האלה רק מתי מעט מאחינו היהודים, אבל יש להם בית חיים שמשתמשים בו עד היום. במקומות אלה אין אפשרות לעשות טהרה במקום. האם מותר לדחות את הקבורה ביום כדי לעשות טהרה בעירנו או שצריך להשתדל לקבור כמה שיותר מהר? נוסף רק שעי"פ החוק שבשביה חייבים לחכות לפחות עשרים וארבע שעות בין קביעת המות לבין הקבורה.

תשובה

1. כשאי-אפשר לקבור את המת מחמת איזה אונס, כגון מחמת חוקי המדינה, אין איסור בהלנת המת¹, אך ברגע שבטל האונס, שוב חל האיסור, ואין להלין את המת אלא לכבודו².
2. טהרת המת היא חלק מכבודו של המת³ ולכן אפשר לדחות את הקבורה עד לאחר הטהרה.
3. אם בני המשפחה מתנגדים להמתין לטהרה ורוצים לקבור את הנפטר מיד, כמות שהוא, יש להסביר להם את העניין, ואולם אם הם מתעקשים, יש להביאו לקבר ישראל, כרגיל⁴, כמו כל מת⁵.

¹ איסור הלנת המת נלמד מן הכתוב בדברים כא, כג הובא בגמ' סנהדרין (מו ע"א) ונפסק בשו"ע (יורה דעה סי' שנו, א). ויש כאן גם לאו של "לא תלין", ולדעת פוסקים אחדים גם עשה - "קבור תקברנו ביום ההוא".
אם לא קברו אותו עד שקיעת החמה (כשהיה אפשר), אז עברו על העשה. ואם השתהו אותו עד עלות השחר, כי אז עברו גם על הלאו, (ויש אומרים שכבר בתחילת הלילה עוברים על הלאו), ולא מוזכר בפוסקים בענין זה זמן מעת לעת. ואם מת בלילה, יש שנוהגים לקברו לפני עלות השחר.

² כל האמור בהערה 1 הריהו כשמלינו סתם, אבל כשמלינו לכבודו - מותר, כמובא בגמ' שם ונפסק בשו"ע שם.

³ עיקרו של מנהג טהרה מופיע בגמ' שבת (קנא ע"א), ובשו"ע (יורה דעה סי' שנב, עד), ויש בו הרבה דברים שקשורים לתורת הסוד. ובספר "כל בו אבלות" (סי' ו, א) הביא בשם רמב"ן שהטהרה היא לכבודו של מת.

⁴ "כל בו אבלות" (סי' ו, יד).

⁵ עיין שו"ת "במראה הבזק" (ח"ג תשובה סב).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

